

Samenvatting

Paraatheid vrijwillige brandweerposten

In landelijke onderzoeken wordt gesignaleerd dat de paraatheid van vrijwillige brandweerposten in Nederland onder druk staat. Maar het is onduidelijk of dit landelijk, regionaal of lokaal speelt en of het vaak voorkomt. Uit onderzoek van het NIPV blijkt dat er geen eenduidig knelpunt is in het garanderen van de 24/7-inzetbaarheid van vrijwillige posten. En dat er geen uniforme oplossingen zijn. Hoewel alle veiligheidsregio's melden dat zij op de een of andere manier te maken hebben met knelpunten, geldt dit meestal maar voor een deel van de posten en lang niet altijd. In deze samenvatting staan de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek op een rij.

Onderzoeksmethode

Het onderzoek bestond uit een literatuurstudie, een inventariserende vragenlijst onder de 25 veiligheidsregio's en groepsinterviews met 50 brandweervrijwilligers (zowel manschappen, bevelvoerders als postcommandanten).

Beleid

Er bestaan geen (wettelijke) kaders om de paraatheid van vrijwillige brandweerposten of van individuele vrijwilligers af te dwingen. Regio's maken afspraken en beleid over de regionale brandweerdekking. Hierbij zijn er twee benaderingen die sommige regio's ook naast elkaar gebruiken:

- Netwerkgerichte of fijnmazige benadering: de paraatheid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle posten binnen de regio. Van postleden wordt verwacht dat zij zorgen voor een zo hoog mogelijk niveau van paraatheid. Incidenteel buiten dienst gaan van een post heeft geen gevolgen voor de regionale brandweerdekking.
- Postgerichte benadering: de verantwoordelijkheid ligt nadrukkelijk bij de individuele post. Elke post realiseert, afhankelijk van de risico's in het eigen uitrukgebied, een bepaald niveau van paraatheid.

Paraatheid monitoren

De paraatheid van vrijwillige brandweerposten wordt op verschillende manieren gemonitord. Alle posten en veiligheidsregio's monitoren de paraatheid bij alarmering. Sommige regio's en posten doen dit ook proactief, om inzicht te krijgen in de actuele paraatheid.

Argumenten om wel of niet proactief te monitoren

Niet proactief monitoren	Wel proactief monitoren
Wordt door vrijwilligers ervaren als een extra belasting. Vooral wanneer de bezetting krap is.	Vrijwilligers monitoren hun beschikbaarheid proactief uit verantwoordelijkheidsgevoel naar de samenleving en naar elkaar.
Wordt soms gezien als strijdig met de vrijwillige aard van het werk.	Proactieve monitoring stelt posten en regio's in staat op tijd maatregelen te nemen bij onderbezetting.
Is mogelijk in strijd met (Europese) wetgeving. En mag alleen op vrijwillige basis gebeuren.	Inzicht kan postcommandant gebruiken om het gesprek aan te gaan met individuele vrijwilligers.
Het is overbodig wanneer er op een post altijd voldoende vrijwilligers opkomen bij alarmering.	Het voorkomt dat vrijwilligers onnodig beschikbaar blijven wanneer er toch al te weinig mensen zijn om uit te rukken.
Het kan een schijnzekerheid geven, omdat beschikbaarheid niet garandeert dat vrijwilligers daadwerkelijk kunnen opkomen.	Vooraf registreren maakt het mogelijk om de inspanning voor het garanderen van paraatheid eerlijker over vrijwilligers te verdelen.

Vormen van monitoren: bij alarmering en proactief

Bij alarmering	Proactief
Monitoren bij opkomst De paraatheid van vrijwillige brandweerposten wordt gecontroleerd door de opkomst bij alarmering te registreren.	Moreel piket Vrijwilligers stemmen onderling af wie in een bepaalde periode beschikbaar is.
Tweewegpaging Bij onvoldoende bezetting volgt, na een korte interval, een tweede alarm of wordt een naburige post gealarmeerd.	Zachte roostering Vrijwilligers geven hun algemene beschikbaarheid aan, zonder verplichting om wijzigingen te melden, om een indicatief beeld van de paraatheid te krijgen.
	Zachte roostering met afstemming Vrijwilligers melden afwezigheid actief aan collega's, wanneer dit leidt tot (bijna) onderbezetting om de paraatheid te behouden.
	Harde roostering Vrijwilligers moeten vervanging regelen als zij niet beschikbaar zijn tijdens een ingeroosterde dienst, zeker wanneer dit leidt tot onderbezetting.

Paraatheid handhaven

Gedeelde verantwoordelijkheid

Er is een gedeelde verantwoordelijkheid voor het handhaven van de paraatheid:

- › **Individuele vrijwilligers** zijn meestal zeer gemotiveerd om beschikbaar te zijn.
- › **Gezamenlijk** zien vrijwilligers paraatheid als een puzzel die zij samen oplossen.
- › **De postcommandant** coördineert en bewaakt dat de post paraat blijft.
- › **De veiligheidsregio** is eindverantwoordelijk en ondersteunt posten en postcommandanten om de regionale brandweerdekking te borgen.

Instrumenten van postcommandant om te sturen op paraatheid

Door het vrijwillige karakter van de brandweer zijn postcommandanten vooral afhankelijk van de intrinsieke motivatie van vrijwilligers. Toch beschikt de postcommandant over verschillende instrumenten om te sturen op de paraatheid van de post:

- › Verwachtingen rondom beschikbaarheid meenemen in de selectie van nieuwe vrijwilligers.
- › Vrijwilligers motiveren om (meer) beschikbaar te zijn door persoonlijke aandacht, betrokkenheid en de 'goede' onderlinge relatie te benutten.
- › Vrijwilligers aanspreken op hun persoonlijke bijdrage aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid; afwezigheid legt extra druk op anderen.
- › Meedenken met vrijwilligers over oplossingen om hun individuele beschikbaarheid te vergroten.
- › Beschikbaarheid bespreken en evalueren tijdens jaar- en functioneringsgesprekken.

- › Vrijwilligers die structureel onvoldoende beschikbaar zijn vragen plaats te maken voor nieuwe vrijwilligers.
- › Aandacht hebben voor sleutelfiguren die met hun beschikbaarheid de paraatheid dragen en risico lopen op overbelasting.
- › De ploeg als geheel aansporen om scherp te blijven op paraatheid.
- › Beschikbaarheid zichtbaar maken, bijvoorbeeld via planborden of roosters.
- › Gezonde groepsdruk en aanspreekcultuur stimuleren.
- › Ruimte bieden voor onderlinge verschillen in persoonlijke situaties, binnen de gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Knelpunten in de paraatheid

Alle regio's signaleren knelpunten in de paraatheid van vrijwillige posten, maar er is geen enkel knelpunt dat overal voorkomt. De aard, omvang en oorzaken verschillen per regio, post en individuele vrijwilliger.

Meest voorkomende knelpunten

De meest voorkomende knelpunten hebben betrekking op de beschikbaarheid van vrijwilligers, zowel reguliere brandweervrijwilligers (manschappen) als cruciale functionarissen (bevelvoerders en chauffeurs). Deze problemen doen zich vooral voor op doordeweekse dagen tijdens kantooruren, maar steeds vaker ook in de avonden en weekenden.

Combinatie van factoren is bepalend

Het hangt af van een combinatie van factoren of en welke knelpunten in de paraatheid zich voordoen. Denk aan:

- › Regionaal beleid, zoals regels over het (al dan niet) buiten dienst mogen gaan van posten en de gevolgen die dit heeft voor de betreffende post.
- › Het perspectief van vrijwilligers op paraatheid, bijvoorbeeld in hoeverre zij het acceptabel vinden dat de post tijdelijk buiten dienst gaat.
- › De lokale context, waaronder verkeersdruk, werkgelegenheid, bevolkingssamenstelling en de woningmarkt.
- › Verschillen in werk- en privésituaties van vrijwilligers, en de invloed hiervan op de individuele beschikbaarheid.
- › Concurrerende activiteiten en verplichtingen, zoals zorgtaken, werk, hobby's en andere maatschappelijke rollen.
- › Veranderende mentaliteit en motivatie van vrijwilligers ten aanzien van inzetbaarheid, flexibiliteit en betrokkenheid.

Knelpunten in beschikbaarheid kunnen nieuwe knelpunten veroorzaken

Een gebrek aan beschikbare vrijwilligers werkt als een katalysator voor aanvullende problemen die weer paraatheidsproblemen kunnen versterken, zoals:

- Morele druk op de nog beschikbare vrijwilligers om beschikbaar te blijven, ook wanneer dit ten koste gaat van de balans tussen brandweer, werk en privé. Dit kan op termijn leiden tot verminderde motivatie of uitval.
- Meer druk op het nauwkeurig registreren van beschikbaarheid, ook bij korte perioden van afwezigheid.
- Negatieve groepsdynamiek, bijvoorbeeld spanningen onder vrijwilligers over de ongelijke verdeling van de lasten of vanwege het buiten dienst zetten van de post.

Drie categorieën maatregelen

Er zijn diverse maatregelen om de paraatheid van vrijwillige posten te borgen of te vergroten. Elke maatregel heeft voor- en nadelen en randvoorwaarden. De maatregelen zijn in drie categorieën in te delen:

- 1. Preventief:** maatregelen die paraatheidsproblemen voorkomen.
- 2. Compensatie:** maatregelen die zorgen dat posten ondanks een beperkte bezetting toch paraat kunnen blijven.
- 3. Beheersing van gevolgen:** maatregelen die de impact van de onderbezetting beperken.

Maatregelen	Preventie	Compensatie	Beheersing van gevolgen
Strategisch personeelsmanagement	X		
Uitrukplaatsen rouleren	X		
Flexwerkplekken op posten	X	X	
Opstappers inzetten van andere posten	X	X	
Repressief geschoolde kantoormedewerkers inzetten		X	
Samenwerking tussen vrijwillige posten		X	
Beschikbaarheid registreren	X	X	
Paraatheidsvormen met verplichtend karakter		X	
Dubbel alarmeren		X	X
Tweewegpaging gebruiken	X	X	X
Ruimte om buiten dienst te kunnen gaan	X	X	X
Post(commandant) ondersteunen bij paraat houden post	X	X	X

Rode draden van het onderzoek

De manier waarop de paraatheid wordt gemonitord en gehandhaafd varieert per regio en per post. Ook zijn er verschillen in ervaren knelpunten en oplossingen. Toch komen er uit het onderzoek een aantal duidelijke rode draden naar voren:

Geen one-size-fits all

Er bestaan geen universele problemen en/of oplossingen. Of een post een probleem ervaart, hangt af van veel oorzaken en perspectieven. Dit betekent dat er niet één probleem en ook niet één oplossing of uniforme aanpak is. Maatwerk is noodzakelijk, afgestemd op de lokale context, de sociale dynamiek op de post en de motivatie en drijfveren van vrijwilligers.

Postcommandanten nemen hun rol serieus

Postcommandanten zetten hun leiderschap in bij het coördineren en bewaken van de paraatheid van hun vrijwillige brandweerpost. Hun rol is cruciaal bij het motiveren, aanjagen en aanspreken van vrijwilligers om voldoende beschikbaarheid te realiseren. Postcommandanten zoeken oplossingen samen met hun ploeg, stimuleren betrokkenheid en grijpen in wanneer de paraatheid onder druk staat.

Spanning tussen de snelste en duurzame brandweezorg

Sterke focus op het leveren van de snelst mogelijke brandweezorg, strak sturen op mediaantijden en het toepassen van dynamische alarmering verkorten de responstijd. Dit kan onbedoeld leiden tot een averechts effect op de langere termijn: stress en morele druk bij vrijwilligers, negatieve impact op de motivatie en problemen met het combineren van brandweerwerk en privéleven.

Sommige regio's pakken dit anders aan: vrijwilligers zijn zo veel mogelijk beschikbaar, maar niet ten koste van alles. Het fijnmazige netwerk aan brandweerposten in deze regio's zorgt ervoor dat het buiten dienst gaan van een post wordt opgevangen door een naburige post. Ook sturen deze regio's minder strak op mediaantijden. Vrijwilligers in deze regio's geven geregeld aan minder stress te ervaren over paraatheidsknelpunten.

Spanning door het gebruik van agenda-applicaties

Agendatools waarin vrijwilligers hun beschikbaarheid vooraf registreren, worden veel gebruikt. Ze hebben duidelijke voordelen: ze maken proactieve monitoring van paraatheid mogelijk, bieden vrijwilligers de mogelijkheid om onderling hun beschikbaarheid af te stemmen en maken het effectief inzetten van maatregelen (zoals opstappers) mogelijk.

Maar deze tools hebben ook nadelen: zo kan er (onbedoeld) spanning en morele druk ontstaan wanneer vrijwilligers zich willen uitmelden, en daarmee de post buiten dienst zetten. Instellingen, zoals pushnotificaties, kunnen dit effect versterken. Het continu nauwkeurig moeten bijhouden van de beschikbaarheid levert een belasting op. Dit vraagt om reflectie en om bewuste keuzes over hoe deze tools de paraatheid ondersteunen zonder extra druk of ongewenste effecten.

Deze samenvatting is gebaseerd op het rapport 'Paraatheid vrijwillige brandweerposten' (NIPV, 2026). Op www.nipv.nl kunt u dit rapport downloaden.

Foto: NIPV

Nederlands Instituut Publieke Veiligheid, februari 2026

